

FRANTIŠEK CITBAJ
Prešov

SÚČASNÁ SITUÁCIA MIEŠANÝCH KÁNONICKÝCH MANŽELSTIEV KATOLÍKOV A PRAVOSLÁVNÝCH NA SLOVENSKU

Súčasnú situáciu miešaných manželstiev, ktoré medzi sebou na Slovensku uzatvárajú gréckokatolíci a pravoslávni treba vidieť v širšom terminologickom ale aj historicko – kánonickom kontexte. Termín pravoslávie je doslovným prekladom gréckeho termínu ortodoxia. Historicky označoval tú časť kresťanstva, ktorá sa používala v celej Cirkvi prvých storočí na označenie pravdivého, všeobecnými koncilmi zadefinovaného a cirkevnými autoritami potvrdeného učenia viery. Ono položilo teologické, dogmatické ale i disciplinárne základy celému kresťanstvu. Termín ortodoxia, čiže pravoslávie bol preto využívaný pre odlišenie pravoverného učenia od učenia heretikov.

Po roku 1054, ktorý sa oficiálne považuje za rok začiatku rozdelenia západného a východného kresťanstva, termín pravoslávie pre svoje označenie začala využívať východná časť kresťanstva. Dnes je všeobecne prijímaná mienka, že toto rozdelenie bolo skôr dôsledkom politických ako duchovných a náboženských procesov. Zostáva však faktom, že východná a západná časť Cirkvi je dnes bez kánonického *communio*. Stáročia tohto rozdelenia zároveň priniesli nevraživosť a odcudzenie nielen v oblasti právnej, ale aj v oblasti spoločenskej aj kultúrnej.

Tento proces sa odzrkadlil aj na území východného Slovenska kde od nepamäti žijú aj príslušníci Východnej cirkvi. Po roku 1054 aj tu žilo východné, čiže pravoslávne spoločenstvo. Cyril Vasil' však podporuje teóriu pokojného spoluzitia oboch spoločenstiev, východnej aj západnej cirkvi v tomto období¹. Neexistujú aspoň zmienky v historických análoch, ktoré by hovorili o vyhrotených vzťahoch medzi východným a západným kresťanstvom na území dnešného východného Slovenska.

¹ Porov. C. VASIL', *Kánonické pramene Byzantsko-slovanskej katolíckej cirkvi v Mukačevskej a Prešovskej eparchii v porovnaní s Kódexom kánonov východných cirkví*, Trnava 2000, 83.

Obidve spoločenstvá sa ešte viac zblížili 14. apríla 1646 Užhorodskou úniou. Bola to zmluva podpísaná Egorským biskupom Jakušičom a šesťdesiatroma kňazmi východného obradu, ktorí skoro všetci pochádzali z dnešného Východného Slovenska. Dôvodom pre podpísanie únie bolo viacej. Najviac však zdôrazňuje ustavičný nátlak reformácie. V tom čase boli veľmi silné tlaky protestantskej šľachty, ktorá by bola rada posunula na svoju stranu východných kresťanov v Uhorsku. Ako druhý vážny argument pre uzavretie únie medzi východnými kresťanmi na území východného Slovenska a Latinskou cirkvou sa spomína rekatolizačné úsilie. Jeho súčasťou bolo aj uzatváranie únií s vtedy pravoslávnyimi cirkvami.

Užhorodskú úniu počas nasledujúcich rokov prijali všetci biskupi a kňazi Užhorodskej eparchie, ktorá bola v tom čase domovom aj pre veriacich východného Slovenska. Pravoslávna cirkev na území dnešného východného Slovenska fakticky prestala existovať a ani tu nemala vlastnú hierarchiu. Pravoslávie sa na území východného Slovenska znova objavilo až na začiatku dvadsiateho storočia pod vplyvom ruských emigrantov, ktorí utekali pred komunistickou revolúciou a hľadali nový domov v demokratickej Československej republike. Ídeu pravoslávia tiež prinášali aj tí obyvatelia Slovenska, ktorí sa vracali z prác v Amerike. Toto pravoslávie však bolo považované za cudzí element a u obyvateľov východného Slovenska sa nestretlo s väčšou odozvou. V 20. stor. už gréckokatolíci na východe Slovenska považovali Katolícku cirkev za svoju vlastnú a pravoslávie bol pre nich v tom čase už cudzím elementom.

Toto tvrdenie sa fakticky potvrdilo v r. 1950 s príchodom komunistov ako vedúcej silny na scéne politického života vo vtedajšom Československu. Medzi prvé politické kroky komunistického režimu bolo započatie permanentnej studenej vojny s náboženstvom a predovšetkým s Katolíckou cirkvou. V tomto zápase mala osobitnú úlohu zohrať Gréckokatolícka cirkev. Už 28. apríla 1950 bola komunistami zrušená a všetci gréckokatolíci boli politicky vyhlásení za pravoslávnych. Bol to politický krok, ktorý nemá v histórii ekvivalent. Gréckokatolíci sa bez vlastnej vôle a súhlasu, len čisto politickým rozhodnutím vtedajšej komunistickej moci, stali pravoslávnyimi. Od začiatku bolo jasné, že tento politický krok bol od svojho počiatku protiprávny a kánonicky neplatný. Neprijal ho ani hlavný nositeľ cirkevnej jurisdikcie, dnes blahoslavený Prešovský gréckokatolícky biskup Pavol Peter Gojdič. Pre svoj nesúhlas s týmito krokmi politickej moci bol odsúdený na doživotné väzenie a po jedenástich rokoch strávených v žalári nakoniec zomrel.

Tento proticirkevný úkon však priniesol veľký nepokoj, pretože politickým agitátorom, podporovateľom pravoslávia, sa v mnohých farnostiach podarilo získať časť veriacich na svoju stranu. Tak vzniklo množstvo rozdelení a nepokojov nielen na území jednotlivých obcí s gréckokatolíckym obyvateľstvom, ale aj v jednotlivých rodinách.

Počas *Pražskej jari* bola na území bývalého Československa činnosť Gréckokatolíckej cirkvi nanovo obnovená. Stalo sa tak na žiadosť množstva veriacich, ale i kňazov, ktorí využili politické oteplenie. Bola to však situácia, ktorá bola zo strany komunistického štátu a pravoslávnej cirkvi len trpená. Gréckokatolíckej cirkvi sa v tom čase už nepodarilo obnoviť svoje inštitúcie. Plnej rehabilitácie sa jej dostalo až po plnom obnovení demokracie v r. 1989.

Uzatváranie miešaných manželstiev gréckokatolíckmi a pravoslávnyimi v historickom procese

Bolo potrebné spomenúť tento historický proces, pretože fakticky vplýval aj na uzatváranie miešaných manželstiev medzi gréckokatolíckymi a pravoslávnyimi. Ako to vyzeralo v prvých rokoch existencie Gréckokatolíckej cirkvi nemáme informáciu. Dá sa však predpokladať, že na území východného Slovenska sa miešané manželstva medzi gréckokatolíckmi a pravoslávnyimi uzatvárali len veľmi málo, pretože únia, čiže gréckokatolícka cirkev bola prijatá všeobecne. Aj v novej situácii východných kresťanov, ktorí pristúpili do spoločenstva Katolíckej cirkvi sa dá predpokladať, že sa pri uzatváraní manželstva vyžadoval aj naďalej rítus sacer, čo bol osobitný cirkevný obrad. Tento zvyk zaviedol ešte cisár Lev VI. († 912). Ten istý cisár zveril Cirkvi právo a zodpovednosť za legálny status manželstva². Obdobie uzavretia únie po r. 1646 však už bolo obdobím po Tridentskom koncile, ktorý síce zaviedol povinnosť využitia legitímnej formy, povinnosť osobitného cirkevného obradu však nebola jej súčasťou³. Z toho vyplývalo, že aj prijímanie ustanovení Tridentského koncilu bolo v rozličných východných katolíckych cirkvách rôzne. V podmienkach východného Slovenska sa dá predpokladať, že po Zamojskej synode v r. 1720 sa aj na tomto území zaviedla povinnosť zachovávať ustanovenia Tridentského koncilu. Okrem toho sa dá tiež predpokladať, že v tom čase sa považovali za platné aj tie manželstvá, ktoré gréckokatolíci uzatvárali pred pravoslávnyim vysluhovateľom.

V roku 1917 bol pre Latinskú cirkev vydaný Kódex kánonického práva. Aj keď jeho prvý kánon obsahuje klauzulu, že je platný len pre Latinskú cirkev, *la-cuna iuris* vlastného práva bola dôvodom, že gréckokatolícka cirkev na Slovensku ho vo veľkej miere využívala. Na tejto platforme sa začalo považovať za platné len to miešané manželstvo medzi gréckokatolíckou a pravoslávnu stránkou, ktoré bolo uzatvárané pred kompetentným katolíckym vysluhovateľom, na základe dišpenzu kompetentného miestneho hierachu. Miešané manželstvo gréckokatolíckov s pravoslávnyimi bolo tak postavené na úroveň miešaného man-

² S. HRYCUNIAK, *Prawosławne pojmowanie małżeństwa*, Białystok 1994, 62.

³ TRIDENTSKÝ KONCIL, Dekrét *Tametsi* (11.11.1563), ses. XXIV, c. 1, in: U. NOWICKA, *Kanonická forma zawarcia małżeństwa*, in: *Prawo kanoniczne*, Warszawa 2009, 248.

želstva katolíka s protestantmi. Manželstvo gréckokatolíka s pravoslávnu stránkou, slávené pravoslávnym vysluhovateľom sa považovalo za neplatné. Chýbala tam totiž platná katolícka kánonická forma.

Komplexné manželské právo pre východné katolícke cirkvi bolo promulgované až v roku 1949 v motu proprio pápeža Pia XII. *Crebrae allatae sunt*. V podstatných veciach toto motu proprium vychádzalo z ustanovenia Piobenediktínskeho kódexu z r. 1917. Osobitné ustanovenia platné pre východné katolícke cirkvi sa odrazili najmä v predpisoch o forme uzatvárania manželstva. Táto kánonická zbierka síce obsahovala komplexné manželské právo východných katolíckych cirkví, avšak v Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku sa nestihla uviesť do života, pretože prišiel rok 1950 a s ním aj totálna likvidácia Gréckokatolíckej cirkvi.

Situácia gréckokatolíkov bola po likvidácii ich cirkvi viac než absurdná. V jednom okamihu, bez ich vlastnej vôle, bez toho, aby sa ich vôbec pýtal na ich vlastný názor sa stali v jednom okamihu rozhodnutím komunistickej moci administratívne pravoslávnymi. V tej istej absurdnej situácii sa ocitla aj ich možnosť uzatvárať manželstvá. Treba pritom zdôrazniť, že povedomie vlastnej katolicity bolo u gréckokatolíkov veľmi silné. Bradatí “báťuškovia”, ktorí sa im predstavili ako ich biskupi boli pre väčšinu z nich čosi celkom cudzie a neprijateľné. Pritom vlastných kňazov nemali, pretože buď boli vo väzeniach, alebo vo vyhnanstve v Českom pohraničí, alebo prestúpili na pravoslávie, ale to už neboli ich kňazi. Najbližšie im bola Rímskokatolícka cirkev. Ale aby situácia bola ešte absurdnejšia, pod nátlakom komunistického režimu vydal Košický biskup Jozef Čársky pre svojich kňazov nariadenie, aby pri sobášení gréckokatolíkov používali tie cirkevné predpisy, ktoré sa dotýkajú miešaných manželstiev medzi katolíkmi a pravoslávny⁴. Treba povedať, že tieto pozície ani zo strany štátu, ani zo strany Rímskokatolíckej cirkvi gréckokatolícki veriaci neprijali. Mnohí uzatvárali manželstvo tajne, u rímskokatolíckych kňazov, ktorí tieto nelegálne postupy nerešpektovali, alebo neskôr u gréckokatolíckych kňazov, ktorí sa vracali z vyhnanstva, pracovali v civilných robotníckych profesiách a tajne, často na vlastné riziko vysluhovali gréckokatolíkom sviatosti. Napokon, mnohí gréckokatolíci žili len v civilnom manželstve a sviatostné uzavretli až po roku 1968, v ktorom bola Gréckokatolícka cirkev nanovo obnovená.

Nie menej ťažká bola situácia u tých gréckokatolíckych veriacich, ktorí zostali v svojich chrámoch a nechali si sviatosti vysluhovať pravoslávnymi popmi.

⁴ Doslovná citácia: “Upozorňujem vd. Duchovenstvo, že po 28. apríli 1950 všetci bývalí gréckokatolíci majú byť považovaní za pravoslávnych, lebo za takých ich považuje aj štátna verejná správa. V dôsledku toho aplikujú sa na nich v pomere ku rímskokatolíkom zákony (predpisy) platné o pomere medzi rôznymi konfesiami. Viacerí duchovní, ktorí tieto predpisy nedodržali, mali z toho veľké neprijemnosti. Pripomínam vd. duchovným, aby v svojom pôsobení boli si toho vedomí”, in: F. VNUK, *Popustené putá*, Martin 2001, 179.

Boli to väčšinou veriaci na dedinách, ktorí nemali inú možnosť než zostať v svojich chrámoch. Ak uzatvárali manželstvo s rímskokatolíkom, kódexové právo vyžadovalo, aby boli tieto manželstvá uzatvárané v rímskokatolíckych chrámoch, podľa katolíckej formy. Manželstvo v ich chrámoch, ktoré okupovala pravoslávna cirkev sa považovali za neplatné.

Situácia sa čiastočne zmenila po obnove Gréckokatolíckej cirkvi. Veriaci mali možnosť zadefinovať svoju kánonickú situáciu. Niektorí gréckokatolíci, ktorí osemnásť rokov žili v pravoslávnej cirkvi prijali túto situáciu a zostali pravoslávny. Zas mnoho ďalších bolo takých, ktorí síce počas likvidácie Gréckokatolíckej cirkvi prijímali sviatosti u pravoslávnych, ale po obnove svojej cirkvi sa do nej vrátili. Hierarchia Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku neuplatnila voči veriacim, ktorí zostali pravoslávny, žiadne kánonické sankcie. Ich manželstvá s katolíkmi sa však už uzatvárali na základe dišpenzu od miešaného manželstva.

Miešané manželstvo katolíckej a pravoslávnej stránky v súčasnosti

Dnes sa pri vysluhovaní miešaných manželstiev medzi gréckokatolíkmi a pravoslávny využívajú ustanovenia Kódexu kánonov východných cirkví a predpisy Ekumenického direktória. Podobným spôsobom rieši miešané manželstvo rímskokatolíckej stránky s pravoslávny aj Kódex kánonického práva Latinskej cirkvi z roku 1983.

Ekumenické direktorium zdôrazňuje zvláštne právomoci každého biskupa alebo regionálnej biskupskej konferencie v pastoračných a kánonických otázkach v súvislosti s vysluhovaním sviatostného manželstva. Zaoberá sa zvlášť špecifickými problémami, ktoré sa týkajú miešaných manželstiev⁵. Podľa týchto predpisov sa samozrejme slávia aj manželstvá, ktoré uzatvárajú gréckokatolíci s pravoslávny na území Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku.

Podmienky, ktoré právo vyžaduje splniť pri uzatváraní miešaného manželstva

Miešané manželstvo definuje kánon 813 Kódexu kánonov východných cirkví a 1124 Kódexu kánonického práva Latinskej cirkvi z r. 1983. Sú to všeobecné ustanovenia, ktoré miešané manželstvo definujú ako také, ktoré uzatvárajú pokrstené osoby, muž a žena, z ktorých jedna patrí do Katolíckej cirkvi a druhá je síce pokrstená, ale patrí do iného cirkevného spoločenstva ako je Katolícka cirkev.

Do tejto kategórie patria aj manželstvá ktoré uzatvárajú gréckokatolíci s pravoslávny. Základné ustanovenie hovorí, že takéto uzavretie manželstva je bez

⁵ Porov. *Direktorium na vykonávanie princípov o ekumenizme*, Trnava 1974, 104.

predchádzajúceho súhlasu kompetentnej cirkevnej vrchnosti čiže kompetentného eparchiálneho biskupa zakázané. Aby mohlo byť v Katolíckej cirkvi uzavreté, musia mať stránky ktoré ho uzatvárajú dovolenie miestneho hierarchu, čiže eparchiálneho biskupa alebo protosyncela alebo niektorého z iných syncelov. K udeleniu tohto dovolenia sa ešte vyžaduje splnenie ďalších podmienok:

- Katolícka strana má dať prehlásenie, že je ochotná odstrániť nebezpečenstvo odpadu od viery;
- urobí všetko, aby deti boli pokrstené a vychované v katolíckej cirkvi;
- Nekatolícka stránka zas má byť jasne oboznámená s príslubom katolíckej stránky.

U nás sa táto procedúra nazýva podpísaním kautel, ktoré sa niekedy považuje aj za písomnú záruku nekatolíckej stránky o tom, že nebude brániť pri katolíckom krste a výchove detí. Táto záruka nemá mať formu sľubu⁶. Tento sľub sa nemá žiadať v ústnej forme.

O celej záležitosti sa má rozhodnúť pomocou diskusie na predmanželskom stretnutí a výsledok predložiť písomnou formou miestnemu hierarchovi. Je jeho úlohou aby celú záležitosť zvážil. Pre neho je jasným signálom aj jasné odmietnutie nekatolíckej stránky⁷. Ak sa toto miešané manželstvo uzavrie a katolícka manželská stránka nesplní svoj sľub a napriek všetkým snahám deti nie sú pokrstené ani vychovávané v Katolíckej cirkvi, katolícky rodič nepadne pod trest kanonického práva. Predsa mu však aj naďalej zostáva povinnosť odovzdávať vlastným deťom katolícku vieru⁸. Úlohou trvania tohto záväzku je vytvárať kresťanskú atmosféru v rodine a tiež poukázať ostatným členom rodiny na špecifické hodnoty katolíckej viery⁹.

Forma uzatvárania manželstva medzi katolíckou a pravoslávnu stránkou

Pre úplnosť spomeňme ešte ďalšie predpisy, ktoré sa dotýkajú formy uzatvárania miešaných manželstiev medzi katolíckou a pravoslávnu stránkou. Čo sa týka formy uzatvárania manželstva, Kódex kánonov východných cirkví v kánone 781 § 2 jednoznačne žiada, aby ak jedna stránka prisluší k nejakej nekatolíckej východnej cirkvi a druhá do gréckokatolíckej cirkvi, manželstvo má byť uzavreté v Katolíckej cirkvi posvätným obradom¹⁰ pred miestnym hierarchom alebo miestnym farárom alebo nimi povereným kňazom a pred dvoma svedka-

⁶ Porov. CCEO kánon 814, CIC 1983 kánon 1125.

⁷ Porov. *Direktórium na vykonávanie princípov o ekumenizme*, 108.

⁸ Porov. *tamže*, 109.

⁹ Porov. ako vyššie.

¹⁰ Porov. kánon 781 CCEO.

mi. Posvätným obradom sa rozumie účasť kňaza, ktorý manželský súhlas prijíma a manželstvo požehná¹¹.

Katolícka forma uzatvárania manželstva sa pri slávení manželstva medzi katolíčkou a protestantskou stránkou vyžaduje pre platnosť. Čiže ak by katolík svoje manželstvo zavrel pred protestantským vysluhovateľom bez dišpenzu od katolíckej formy, také manželstvo je neplatné.

Ináč je to v prípade keď katolícky kresťan uzatvára svoje manželstvo pred pravoslávny vysluhovateľom podľa formy pravoslávnej cirkvi. V tomto prípade sa vyžaduje dišpenz od formy, ktorý pre gréckokatolícku stránku udeľuje Apoštolská stolica. S dišpenzom od formy je manželstvo medzi gréckokatolíčkou a pravoslávnu stránkou uzavreté pred pravoslávny kňazom platné aj dovolené. V prípade, že je toto manželstvo pred pravoslávny vysluhovateľom uzavreté bez tohto dišpenzu, je síce platné, ale nedovolené¹². Tento ekumenický predpis sa dotýka len manželstiev, ktoré katolíci uzatvárajú s pravoslávny.

Oslobodenie od formy uzatvárania manželstva je teda právom vyhradené iba Apoštolskej stolici, alebo v patriarchálnych cirkvách patriarchovi; ten ho udelí len z veľmi vážnej príčiny¹³.

Katolícke právo tiež zakazuje dvojité náboženský obrad, čiže ten spôsob, kedy by sa manželský súhlas vyslovil alebo obnovil najprv pred predstaviteľom gréckokatolíckej a potom v časovom odstupe, pred predstaviteľom pravoslávnej cirkvi alebo opačne. Tiež je zakázané konať tento náboženský obrad takým spôsobom, že ho vykonávajú katolícky vysluhovateľ i pravoslávny prísluhovateľ súčasne¹⁴. Pravoslávny kresťan však podľa toho istého práva môže byť svedkom pri uzatváraní manželstva podľa predpisov katolíckej cirkvi a katolík môže byť svedkom na sobáši, ktorý vysluhuje pravoslávna cirkev¹⁵.

Otázkou je, či môže katolícky kňaz, prípadne diakon, ak je prizvaný na slávenie sviatosti manželstva vykonávať nejakú liturgickú funkciu. Túto situáciu rieši Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme z roku 1993. Z týchto noriem je jasné, že ak sa slávi miešané manželstvo s dišpenzom od formy¹⁶, pred pravoslávny kňazom, môže katolícky kňaz alebo diakon byť prítomný a zúčastniť sa na liturgii sobáša¹⁷, recitovať príslušné a doplnkové modlitby, čítať zo Svätého písma, povedať krátku kázeň a požehnať manželský

¹¹ Porov. kánon 828 CCEO.

¹² Porov. odstavce 8.1.4 tejto práce.

¹³ Porov. CCEO kánon 835.

¹⁴ Porov. kánon 839, tiež *Direktórium na vykonávanie princípov o ekumenizme*, 112.

¹⁵ Porov. ako vyššie, 98.

¹⁶ Porov. CCEO 835 a ako vyššie, 111.

¹⁷ Porov. *Direktórium na vykonávanie princípov o ekumenizme*, 98.

pár¹⁸. Podobným spôsobom sa môže účastniť aj pravoslávny kňaz na vysluhovaní sviatosti takéhoto manželstva katolíckym kňazom¹⁹.

Pre úplnosť treba dodať, že miešané manželstvá medzi pokrstenými gréckokatolíckymi a pokrstenými pravoslávnymi kresťanmi, ktoré boli uzavreté pred pravoslávny kňazom, teda bez dodržania predpísanej kanonickej formy, sú platné od vydania dekrétu Kongregácie pre východné cirkvi *Orientalium Ecclesiarum*, čiže od 21. novembra 1964 a pre veriacich Latinskej cirkvi od vydania dekrétu *Crescens matrimonium* z dňa 22.2.1967. Posvätný obrad sa však vyžaduje ako povinný spôsob uzatvárania manželstva k jeho platnosti²⁰. Ostatné predpisy cirkevného práva však zostávajú v platnosti a majú sa zachovať čo samozrejme znamená, že k dovolenosti je potrebné zachovať kanonickú formu podľa predpisov kanonického práva²¹. Tu treba poukázať na rozdiel medzi Kódexom kanonického práva 1983 a Kódexom kánonov východných cirkví. Kým podľa Kódexu kánonického práva Latinskej cirkvi z r. 1983, kánonu 1127 § 2 môže dať dišpenz od zachovania kanonickej formy miestny ordinár za presne vymedzených okolností, podľa Kódexu kánonov východných cirkví môže tento dišpenz udeliť len Apoštolská stolica, v prípade patriarchálnych cirkví patriarcha a to len z veľmi vážnej príčiny²². Posvätným obradom pre vyslúženie sviatosti manželstva je ten, ktorý sa vyslúži podľa platných predpisov liturgických kníh a platných obyčajov²³. Posudzovanie manželstiev katolíckej a nekatolíckej stránky sa riadi zásadami, uvedenými v kánone 780 a kánona 781 Kódexu kánonov východných cirkví.

Ak ide o manželstvo gréckokatolíckej a pravoslávnej stránky platí zásada, že toto manželstvo je upravené nielen božským právom, ale tiež cirkevným²⁴. To znamená, že manželstvo katolíckej stránky je viazané Kódexom kánonov východných cirkví. Právo však uznáva aj kompetenciu kanonického práva pravoslávnej cirkvi ak bolo manželstvo požehnané pravoslávny kňazom²⁵.

Sviatosť manželstva vyslúžená katolíckym kňazom ak sú obidvaja snúbenci pravoslávneho náboženstva

Kódexove právo tiež dovoľuje vyslúžiť v Katolíckej cirkvi sviatosť manželstva aj dvom pravoslávny kresťanom, ak túto právomoc udelí vysluhovate-

¹⁸ Porov. ako vyššie, 112.

¹⁹ Porov. ako vyššie.

²⁰ Porov. CCEO kánon 781 § 2: 1°.

²¹ Porov. CCEO kánon 834, a *Orientalium Ecclesiarum*. S. POLČIN, *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*, Rím 1972, 21.

²² Porov. CIC kánon 1127§2.

²³ Porov. CCEO kánon 836.

²⁴ Porov. CCEO kánon 780.

²⁵ Porov. CCEO kánon 780.

ľovi miestny hierarcha a v prípade, že sa snúbenci bez vážnej škody nemôžu obrátiť na vysluhovateľa vlastnej cirkvi. O túto službu musia žiadať dobrovoľne, a nesmie byť medzi nimi žiadna prekážka, ktorá by uzavretiu tohto manželstva bránila. Žiada sa však, aby vysluhujúci katolícky kňaz o uzavretí takéhoto manželstva vyrozumel príslušnú nekatolícku cirkevnú autoritu ešte pred pozhnaním manželstva²⁶.

Ekumenické manželstvá a Pravoslávna cirkev na Slovensku

Ekumenizmus, ak sa naň pozeráme z hľadiska právneho, je úkonom dvojstranným. Na jednej strane sú tu zásady, ktoré určuje právo katolíckej cirkvi, dnes už jasne definované, na druhej strane sa zas hľadá reakcia, odozva z cirkvi pravoslávnej. To sa týka aj manželstiev, ktoré uzatvára gréckokatolícka, alebo aj rímskokatolícke stránka so stránkou pravoslávnu. Vzťah práva, v pravoslávnej cirkvi na Slovensku, využívaného v materii takýchto manželstiev sa dá pochopiť len v kontexte s celkovým prístupom tohto práva k iným, ako pravoslávny cirkvám.

Veľmi vážnym dokumentom pre naše ekumenické vzťahy na Slovensku sa v tejto oblasti ukazuje publikácia pravoslávnej cirkvi na Slovensku, ktorá vyšla pod názvom *Kánonické právo pravoslávnej cirkvi*²⁷. Jeho dôležitosť sa javí v tom, že je pomerne nové, vydané totiž bolo koncom roka 1997. Originálne dielo bolo vydané v Gréčtine v roku 1991, v roku 1993 bolo toto dielo odsúhlasené Posvätným synodom Gréckej pravoslávnej cirkvi. Ide skôr o komentár k predpisom pravoslávneho práva a praktické zásady správania sa pravoslávneho kresťana. Zdá sa, že toto právo bolo promulgované aj Pravoslávnu cirkvou na Slovensku a v Českých krajinách. Tieto skutočnosti zdôrazňujem preto, aby bolo nepochybné, že sa dá pokladať za oficiálne teologicko – právne stanoviská pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

Charakteristickou črtou pre toto kánonické dielo je to, že tematika ekumenizmu, ktorá nás zaujíma sa v kánonickom práve pravoslávnej cirkvi nevyskytuje. Jedinou kapitolou v tejto publikácii, v ktorej sa riešia vzťahy k iným cirkvám a náboženstvám je kapitola pod názvom *Vzťahy Cirkvi²⁸ a jej členov k iným náboženstvám a inovercom²⁹*. Autor publikácie rozdeľuje tieto vzťahy do dvoch kategórii: prvú skupinu tvoria tí, ktorí nie sú kresťania, ale patria k iným nekresťanským náboženstvám alebo sú bez náboženstva (ateisti). Druhú skupinu sú kresťania, ktorí podľa týchto predpisov sa odkláňajú od pravoslávnej viery³⁰.

²⁶ Porov. CCEO kán. 833.

²⁷ P.I. BOUMIS, *Kánonické právo pravoslávnej cirkvi*, Prešov 1997, 240.

²⁸ Rozumej *pravoslávnej*.

²⁹ Porov. ako vyššie, 210.

³⁰ Porov. ako vyššie, 211.

Nás bude zaujímať pohľad pravoslávneho kanonického práva na vzťah k nepravoslávnym kresťanom, čiže aj voči nám katolíkom. Na základe týchto predpisov sa pravoslávnenému kresťanovi zakazuje každý vzťah s inovercami, pokiaľ k nemu dochádza z ľahostajnosti voči pravde a jeho účelom sú „osobné výhody.“ Komunikácia s inovercami je dovolená vtedy, keď sa zakladá na pravdivej láske a jej cieľom je pomôcť inovercom. Keď tento vzťah pochádza z opravdivej kresťanskej lásky a je ňou inšpirovaný, potom nie je iba dovoleným vzťahom, ale nutnosťou³¹.

V ďalšej časti autor rozlišuje vzťahy pravoslávnych s inovercami:

- a) Vzťahy počas bohoslužby,
- b) Vzťahy mimo bohoslužby.

Ad a): Podľa presnosti je zahrnutá akákoľvek komunikácia, vzťah s heretikom (čiže podľa práva pravoslávnej cirkvi aj s katolíkom) počas svätej bohoslužby. V ďalšej časti *Kanonické právo pravoslávnej cirkvi* uvádza v čom spočíva tento zákaz: Je zahrnutá spoločná modlitba, účasť na sv. Tajinách (sviatostiach), tajiny inovercov (čiže aj katolíkov) sa nepovažujú za platné, inoverec klerik nemôže krstiť pravoslávneho, tiež nepravoslávny nemôže byť krstným pravoslávneho, ani pravoslávny krstným inoverca. Je odmietnutá vzájomná účasť na sv. liturgii a sv. prijímaní. Podľa publikácie *Kanonické právo pravoslávnej cirkvi* je kňazstvo inovercov (teda aj katolíkov) neplatné a nemá moc. Pravoslávny nemôže byť rukopoložený (čiže vysvätený) inovercom a opačne. Čo sa týka miešaného manželstva, je v rámci ikonómie spásy³² dovolene vyslužené aj pravoslávnym klerikom. Nie je tiež možné, aby inoverci (čiže aj katolíci) boli svedkami na pravoslávnych alebo miešaných sobášoch³³.

Ad b) Podľa *Kanonického práva pravoslávnej cirkvi* sa pre vykonávanie pravoslávnej bohoslužby nesmú používať chrámy inovercov, a ak tak iba vo výnimočných prípadoch, inovercom je však dovolené vo vojnových časoch konať bohoslužby v pravoslávnych chrámoch. Je dovolená účasť pravoslávnych teológov na konferenciách s inovercami, ale to neznamená, žeby boli možné nejaké ústupky v otázkach dogiem viery. Je tiež dovolená písomná korešpondencia s heretikmi vo forme okružných listov, ale nie je dovolená výmena slávnostných listov³⁴.

Ako má vyzerat' komunikácia s inovercami upresňuje *Kanonické právo pravoslávnej cirkvi* takto: Vzťahy pravoslávnych k inovercom sa určujú tak, že najprv sa vysvetlí ich postoj voči pravoslávnenému učeniu a Cirkvi. To znamená,

³¹ Porov. ako vyššie, 211.

³² *Ikonómia spásy* je v pravoslávnom práve princíp, ktorý sa podobá katolíckemu *supplet Ecclesia*.

³³ Porov. ako vyššie, 212–213.

³⁴ Porov. ako vyššie, 214.

že najprv kompetentné cirkevné orgány určia kto sú ozajstní heretici, pretože nie je možné, aby mohol každý kresťan rozhodovať sám a charakterizovať iného kresťana alebo heretika (Porov. 13. pravidlo Prvodruhého snemu). 6. pravidlo Druhého všeobecného snemu určuje: „Za heretikov sa považujú tí, ktorí sú vyhodení a exkomunikovaní z Cirkvi“.

Z tejto formulácie cítiť určitú nepresnosť a bolo by žiadúce definovať ju ešte bližšie, pretože nevedno, či sa tento názor týka aj katolíkov. Exkomunikačné buly z roku 1054 boli totiž pápežom Pavlom VI. a patriarchom Athenagorasom stiahnuté. Isté svetlo vnáša aj samotná publikácia *Kánonické právo pravoslávnej cirkvi*, ktorá na inom mieste hovorí: Vyššie uvedené platí aj pre schizmatikov, ale je oveľa miernejšie³⁵. Je možné, že sa tým myslia i katolíci. Je isté, že tieto pravidlá by mali byť formulované jasne, práve podľa vyššie uvedeného pravidla aj pre konkrétnu situáciu pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

Miešané manželstvo medzi pravoslávny a katolíkom posudzované podľa kánonického práva pravoslávnych cirkví

Z týchto princípov vyplýva aj vzťah súčasného kánonického práva pravoslávnej cirkvi k manželstvu, ktoré uzatvárajú pravoslávni s katolíkmi. Pravoslávna cirkev na Slovensku v oblasti miešaného manželstva, teda manželstva pravoslávnej stránky s nepravoslávnou stránkou, má svoje predpisy.

Z publikácie *Kánonické právo pravoslávnej cirkvi* spomeňme základný princíp, ktorý hovorí, že „manželstvo medzi pravoslávny a heretikom (rozumej aj katolíkom – pozn. autora) je zakázané, špeciálne však 72. pravidlo piatošiesteho všeobecného snemu určuje: „Nesluší sa, aby pravoslávny muž sa spojoval manželstvom so ženou heretičkou, ani pravoslávna žena, aby bola vydatá za muža heretika. Ak bude spozorované niečo také, učené kýmkoľvek, nech nebude manželstvo považované za pevné a nezákonné súžitie je nutné roztrhnúť.“ Porov. aj 21. (29) pravidlá Kartagénskeho snemu ako aj 10. a 31. pravidlá Loadicejského snemu. Dnes cirkev (rozumej pravoslávna – pozn. autora) v rámci ikonómie akceptuje manželstvá s heterodoxnými osobami (miešané manželstvá) pod podmienkou, že deti budú pokrstené v pravoslávnej viere“³⁶.

Z uvedených faktov sa dá konštatovať, že Pravoslávna cirkev na Slovensku je v svojej súčasnej etape vývoja vzdialená ekumenickému chápaniu, v tom zmysle slova ako ho chápe Katolícka cirkev. Právnické dokumenty ekumenického charakteru podobné tým, ktoré vlastní Katolícka cirkev neexistujú. Nádejou je však ekumenický dialóg, ktorý prebieha na najvyššej úrovni.

³⁵ Porov. ako vyššie, 214.

³⁶ P.I. BOUMIS, *Kánonické právo Pravoslávnej cirkvi*, 119.

The Contemporary Situation of Canonical Mixed Marriages of Catholics and Orthodox in Slovakia

Summary

This lecture discusses about mixed marriages of Catholics and Orthodox in Slovakia. In short historical part points of canonical development these mixed marriages in different periods and recent history. It also points of actual canonical solution about situation of mixed marriages of Catholics with the Orthodox. In this area it can not be unnoticed the fact, that Catholic Church has in relation to ecumenism and also in relation to ecumenical marriage which is between Orthodox and Catholic drawn canonical system. It is legally obligatory and very open to these marriages. On the other hand, nowadays it is not possible to speak about ecumenical marriage between Catholics and Orthodox in Slovakia. Canonic law used by the Orthodox Church in Slovakia is for mixed marriage very negative, even it is refused.